

Розділ 5

Міжнародні маркетингові стратегії інноваційного розвитку регіону

УДК 339.727.22(477)

О.В. Прокопенко, О.В. Кліменко

Механізм залучення іноземних інвестицій в економіку України

Удосконалено механізм залучення іноземних інвестицій на основі аналізу основних проблем формування механізму залучення іноземних інвестицій в економіку України та факторів впливу на обсяг іноземних інвестицій.

Ключові слова: інвестиції, іноземний капітал, механізм, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат.

Постановка проблеми. Розвиток процесів міжнародної економічної інтеграції, що супроводжується глобалізацією економічних зв'язків, вимагає прогресивних структурних зрушень в економіці України, поліпшення якісних показників на мікро- та макрорівнях, одним з найважливіших засобів забезпечення яких є інвестиції. Без широкого залучення іноземного капіталу неможливо провести структурну перебудову економіки, скоротити технічну та технологічну відсталість народного господарства, домогтися конкурентоздатності вітчизняної продукції на світовому ринку. При сучасному постійно прогресуючому рівні інтеграції світової господарської діяльності інвестиційна активність і, відповідно, економічне зростання багатьох країн, причому, не тільки тих, що розвиваються, але й розвинених, підтримується та посилюється участю іноземного інвестиційного капіталу.

Для структурної перебудови економіки держави необхідним є створення таких умов для іноземного інвестування, які б при гарантуванні економічної безпеки держави одночасно забезпечували максимальне зближення інтересів держави з інтересами іноземних інвесторів. Збільшення обсягів та оптимізація структури іноземного інвестування можливі лише за умов підвищення привабливості інвестиційного середовища і створення механізму взаємодії іноземного інвестора з органами державної влади і державного апарату на ринкових засадах [1].

Інвестиційна активність є основним чинником економічного зростання, що залежить насамперед від динаміки розвитку економічних і фінансових процесів, співвідношення попиту та пропозиції, рівня монополізації головних галузей матеріального виробництва, наявності ефективних власників, стратегічних інвесторів і розвиненої ділової

Прокопенко Ольга Володимирівна, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії Сумського державного університету; Кліменко Ольга Вікторівна, здобувач кафедри економічної теорії Сумського державного університету.

© О.В. Прокопенко, О.В. Кліменко, 2009

інфраструктури. Правильна інвестиційна політика об'єднує привабливість країни для зовнішніх інвесторів з орієнтацією на розвиток внутрішніх інвестиційних ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток питань управління залученням іноземних інвестицій зробили вітчизняні і зарубіжні вчені Александер Р., Бейлі Дж., Бланк І., Губанова Л., Дацій Н., Егоров П., Задорожна О., Кваснюк Б., Лапко О., Макогон Ю., Портер М., Савчук В., Соснюк О., Фішер П., Шевчук В. Достатній рівень наукової розробки мають питання, пов'язані з особливостями, формами залучення іноземних інвестицій, але недостатньо дослідженими залишаються питання щодо формування ефективного механізму їх залучення.

Метою дослідження є удосконалення механізму залучення іноземних інвестицій в економіку України. Для її реалізації поставленні завдання: проаналізувати фактори, які впливають на обсяг іноземних інвестицій, обґрунтувати напрямки формування механізму залучення іноземних інвестицій, розробити складові організаційно-економічного механізму залучення іноземних інвестицій.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови економічного розвитку України вимагають проведення активної політики щодо залучення іноземних інвестицій. Створена законодавча база, інституційна інфраструктура та існуючий рівень привабливості економічного потенціалу України не забезпечують високого рівня надходжень іноземних інвестицій в Україну. Обсяг їх надходжень у 3-7 раз менше порівняно з країнами Східної Європи [2].

У загальному випадку на міжнародні інвестиційні процеси впливають: стан розвитку світової економіки, міжнародних факторних та інвестиційних ринків; стабільність світової валютної системи; розвиток міжнародної інтеграційної інфраструктури тощо. В умовах глобалізації міжнародні інвестиції знаходяться під впливом взаємодіючих процесів транснаціоналізації та регіональної економічної інтеграції. Дія глобальних економічних факторів, з одного боку, нівелює окремі відмінності між країнами, а з іншого – формує макросередовище для масштабної діяльності власне міжнародних суб'єктів та інститутів інвестування [3].

Аналіз результатів дії факторів впливу на привабливість української економіки для іноземних інвесторів (рис. 1) свідчить, що вплив факторів, які стримують залучення іноземних інвесторів, перевищує вплив позитивних факторів. Значною мірою це пояснює нестабільність інвестиційного процесу в країні.

Серед основних причин низької інвестиційної привабливості України можна назвати відсутність необхідних екстернальних інституцій, покликаних забезпечити стабільне функціонування правової системи, яка б гарантувала права власності, дотримання контрактних зобов'язань, дієвість антимонопольного законодавства й ін. Відсутність історичних традицій, що визначають правила і норми поведінки економічних суб'єктів також перешкоджає прийняттю інвестиційних рішень.

Загальноекономічні, політико-економічні та ресурсно-економічні фактори формують напрямки і шляхи міжнародної інвестиційної діяльності. У практичному плані важливе значення мають, насамперед, потенційні можливості тієї чи іншої країни приймати капітал у певних масштабах і формах, умови його використання із забезпеченням достатнього для інвестора прибутку при припустимому рівні ризику [4].

Доцільність залучення інвестицій для економіки України очевидна – вона диктується тим, що її реструктуризація вимагає значних інвестицій, що за рахунок власних джерел покривати неможливо, тому в економіку України залучаються кредити Міжнародних фінансових організацій та Світового банку, окремих держав і приватних

Розділ 5 Міжнародні маркетингові стратегії інноваційного розвитку регіону

фірм, проводиться розширення практики спільних з іноземним капіталом підприємств, залучається іноземний капітал в будівництво важливих для країни об'єктів, поліпшення виробничої і соціальної інфраструктури.

Усе це приводить до необхідності створення в країні привабливих умов для іноземних інвесторів та формування ефективного механізму залучення іноземного капіталу.

Рисунок 1 – Фактори, що впливають на обсяг іноземних інвестицій в економіку України

В умовах фінансової кризи виявляються суперечливі процеси і тенденції росту обсягу іноземних інвестицій. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну, станом на 1 січня 2009 р. склав 35723,4 млн. дол., що на 20,9% більше обсягів інвестицій на початок 2008 р. (рис. 2) [5]. Україна стала більш привабливою для іноземних інвесторів, оскільки рівень віддачі від інвестицій є досить високим. В деяких галузях економіки рівень прибутку від інвестицій значно перевищує рівень прибутку у відповідних галузях країн Західної Європи. Через це все більш активізуються процеси

на ринку злиття та поглинання. Як і у 2008 р., предметом підвищеної стратегічної зацікавленості іноземних інвесторів є підприємства, які здійснюють фінансову діяльність, насамперед, банки.

Залучення іноземних інвестицій в економіку України має ґрунтуватися на сукупності політико-правових, економічних, організаційних, інформаційних чинників та ринкових інструментів, які використовує держава у сфері регулювання іноземних інвестицій та ефективного використання яких впливає на надходження в країну іноземних інвестицій. Основними взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими складовими механізму залучення інвестицій мають бути сприятливе інвестиційне середовище, державна політика та ринкові інструменти у сфері організації іноземних інвестицій [6].

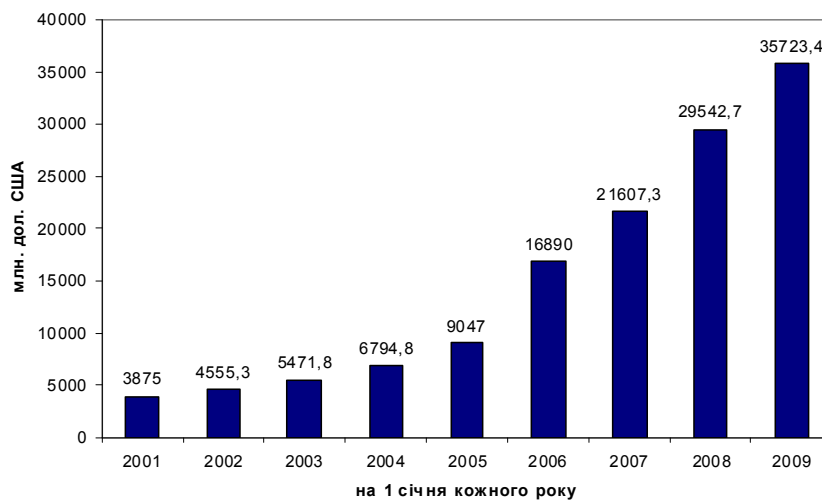

Рисунок 2 – Динаміка іноземних інвестицій в Україні

Особливості формування механізму залучення іноземних інвестиційних ресурсів визначаються необхідністю [7]:

- задоволення потреб в інвестиційних ресурсах за рахунок залучення іноземних інвестицій. В умовах низького рівня оплати праці в Україні приплив іноземних інвестицій призводить до створення нових робочих місць із заробітною платою вище середньої по країні;

- кращого задоволення потреб внутрішнього ринку. Виробництво продукції підприємствами за участю іноземних інвестицій може бути дешевим, якіснішим і забезпечується широким сервісним обслуговуванням на відмінну від продукції вітчизняних товаровиробників;

- залучення техніки і технологій, які сприяють індустріалізації і конкурентоспроможності країни-реципієнта.

Міжнародні інвестиційні процеси порівняно з внутрішніми інвестиційними процесами мають більш складну мотиваційно-функціональну і географічну структури. Відповідно більш складною є і сфера міжнародного перерозподілу інвестиційних ресурсів, в якій тісно переплітаються і взаємодіють внутрішні та міжнародні інвестиційні джерела.

Прийняття рішень інвестиційного характеру повинно базуватися на використанні досконалого організаційно-економічного механізму залучення іноземних інвестицій, який являє собою сукупність організаційних та економічних відносин, важелів, інструментів, стимулів, нормативно-правового забезпечення для реалізації мотивів примусового та економічного характеру і створення єдиного гармонійного цілого із розрізнених частин, які складають основу механізму залучення іноземних інвестицій (рис. 3).

Розглядаючи складові представленого механізму, необхідно виділити систему податкових і митних пільг, до яких відносяться: «податкові канікули», зниження ставок оподаткування в разі реінвестування отриманого прибутку чи інвестування у певні регіони та галузі, захист від подвійного оподаткування, а також звільнення від митних зборів на імпорт новітніх машин та обладнання, технологій, ноу-хау, експорту продукції власного виробництва для покриття валютних витрат або зменшення цих зборів.

Рисунок 3 – Механізм залучення іноземних інвестицій

Інвестиційний клімат держави – це сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів. Сприятливий інвестиційний клімат має забезпечити захист інвестора від інвестиційних ризиків.

Інвестиційний клімат для іноземного інвестора в Україні переважно визначається впливом таких факторів, як політична, правова та економічна нестабільність. З цієї причини закордонні інвестори розглядають Україну як зону підвищеного ризику для крупних інвестицій. Нерішучість, обережність у прийнятті кінцевих рішень потенційними інвесторами в такій ситуації – закономірне явище. Закон України "Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні" скерований на заохочення і підсилення припливу іноземного капіталу в пріоритетні сфери економіки держави шляхом надання різного роду страхових гарантій, особливо по найбільш

важливим інвестиційним програмам і проектам, покращення правового регулювання іноземного інвестування, розвитку інфраструктури міжнародного бізнесу [8].

Інвестиційний клімат відіграє визначальну роль у прийнятті рішень іноземними інвесторами. Відкритість економіки і створення рівних умов у конкуренції з вітчизняними інвесторами стимулює приплив іноземного капіталу. За оцінкою інвестиційного ризику, що включає політичні, макроекономічні, зовнішні і комерційні ризики, Словенія, Чехія, Польща й Угорщина відносяться до країн з низьким інвестиційним ризиком, а Україна – як високоризикована. Відомо, що світова фінансова криза не вплинула на інвестиційну привабливість країн Центральної і Східної Європи; за інвестиційними можливостями Польща посіла 8 місце, Чехія й Угорщина увійшли в число перших 25 країн з високою інвестиційною привабливістю [2].

Формування інституціональної інфраструктури в Україні включає створення законодавчої і нормативної бази, забезпечення рівних економічних можливостей для вітчизняних і закордонних інвесторів, створення спеціальних органів, що координували б інвестиційну інфраструктуру на всіх рівнях, від регіонального до міждержавного, – Консультативної ради іноземних інвестицій, Ради незалежних експертів з питань іноземних інвестицій, Агентства інвестиційного сприяння. Робота цих органів повинна підвищити привабливість української економіки для іноземних інвесторів, прискорити просування інвестиційних проектів з моменту їхнього розгляду і до реалізації.

Інформаційне забезпечення та центри допомоги іноземним інвесторам мають інформувати інвесторів про різні проекти та умови їх здійснення за кордоном, систему оподаткування, адміністративно-правові процедури господарської діяльності тощо [9].

На наш погляд, до основних напрямків формування правового механізму залучення іноземних інвестицій необхідно віднести:

- встановлення додаткових пільг для заохочення іноземних інвестицій у пріоритетні галузі економіки;
- визначення територій, на яких діяльність іноземних інвесторів забороняється або обмежується;
- надання гарантій від постійних змін законодавства;
- надання гарантії використання доходів та інших коштів, отриманих від інвестиційної діяльності;
- надання гарантій від примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та урядових осіб;
- використання компенсацій та відшкодування збитків іноземним інвесторам, включаючи втрачений прибуток і моральну шкоду;
- надання гарантій на випадок припинення інвестиційної діяльності;
- надання гарантій трансферту та інших прибутків у зв'язку з інвестуванням.

Одними з основних факторів розширення масштабів інвестиційної діяльності є стимулювання довгострокового банківського кредитування реального сектора економіки і залучення коштів населення. Рішення цієї задачі вимагає впровадження механізму ефективного захисту прав кредиторів і прозорого порядку реалізації заставного майна, підвищення рівня концентрації банківського капіталу, стимулювання залучення грошових внесків населення, уведення механізму іпотечного кредитування, стимулювання надходження іноземного капіталу в банківську сферу [9].

Серед першочергових заходів щодо поліпшення економічної ситуації в Україні можна назвати наступні [4]: розвиток ринкових відносин, проведення приватизації, забезпечення випереджального росту інвестицій, інтенсивне відновлення основного капіталу,

скорочення частки тіньового сектора, забезпечення відкритості економіки, поліпшення інвестиційного клімату. Пріоритетним завданням економіки України є створення правових і економічних умов функціонування ринкового механізму; лібералізація законодавства по прямих іноземних інвестиціях буде стимулювати приплив приватних вкладень у прибуткові галузі економіки і ріст ефективності виробництва. Створення правових, економічних інститутів, розвиток банківської, фінансової інфраструктури, формування середнього класу і приход нового покоління підприємців обумовлять становлення в Україні інституціональної системи ринкового типу.

Висновки. Проведене дослідження дає підставу стверджувати, що механізм залучення іноземних інвестицій, незважаючи на недоліки, що мають місце в процесі економічних перетворень в Україні, в цілому повинен значно більше стимулювати приход ефективних інвесторів у промисловість, транспорт, будівництво через створення умов для розвитку недержавного сектору, що сприятиме прискореному розвитку економіки країни. Використання запропонованого механізму залучення іноземних інвестицій дозволить активізувати процеси на ринку іноземного капіталу України, розширити доступ іноземних інвесторів до інформації про інвестиційний ринок України, забезпечити рівні економічні можливості для вітчизняних та закордонних інвесторів. В подальших дослідженнях необхідно окреслити основні обмежуючі фактори та оптимальні напрямки спрямування дії кожного з інструментів його реалізації.

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №47. – Ст. 646.
2. Стратегія допомоги Україні на 2004-2007 роки // Світовий банк. – К. : „Видавничий дім „Козаки”, 2003. – 52 с.
3. Кредісов А.І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посібник / А.І. Кредісов ; 2-ге вид., випр. і доп. – К. : ВІРА-Р, 2002. – 552 с.
4. Буркинський Б.В. Активизация инвестиционной деятельности в регионе / Б.В. Буркинський, Е.В. Молина. – Одеса : ИПРЭИ НАН Украины, 2003. – 494 с.
5. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держ. ком. статистики України; [за ред. О.Г. Осаулєнка]. – К. : Консультант, 2009. – 576 с.
6. Березніченко Н.О. Зарубіжні інвестиції в системі факторів економічної модернізації України : Автореф. дис ... канд. екон. наук / Н.О. Березніченко. – К., 2002. – 20 с.
7. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України: проблеми теорії і практики / О.М. Ковалюк. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 436 с.
8. Кузнєцова А.Я. Фінансові механізми стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності / А.Я. Кузнєцова. – Л., 2004. – 279с.
9. Федоренко В.Г. Инвестознавство: підручник ; 2-ге вид., перероб. / В.Г. Федоренко. – К. : МАУП. – 2002. – С. 347-366.

Отримано 01.10.2009 р.

О.В. Прокопенко, О.В. Клименко

Механизм привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины

Усовершенствован механизм привлечения иностранных инвестиций на основе анализа основных проблем формирования механизма привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины и факторов влияния на объем иностранных инвестиций.

Ключевые слова: инвестиции, иностранный капитал, механизм, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат.